

quæ in hisce literis meditâre mors occupat. **H**as igitur toto pectore sitiamus omnes, has amplectamur, in his iugiter uersamur, has exosculemur, his demum imoriamur, in has transformemur, quandoquidem abeunt studia in mores. Qui consequi non potest (quis autem id non potest, si modo uelit) is saltem adoret, hasce literas, ceu thecam illius diuini pectoris. Si quis ostendat Christi pedibus impressum uestigium, quod procumbimus christiani, quod adoramus. At cur non potius uiuam illius & spirantem imaginem in hisce ueneramur libris? Si quis Christi tunicam exhibeat, quo non terrarum prouolaturi simus, ut eam osculari liceat? Atqui ut totam illius suppellectilem proferas, nihil erit, quod Christum expressius ac uerius representet, quod euangelicæ literæ. Ligneam aut saxeam statuam, amore Christi, gemmis auroque decoramus. Quin hæc potius auro gemmisque, & si quid his preciosius, insigniuntur, quæ tanto presentius Christum nobis referunt, quod illa imaguncula. Siquidem illa, quid aliud quod corporis figuram exprimit? si tamen illius quicquid exprimit, at hæc tibi sacrosanctæ mentis illius uiuam referunt imaginem, ipsumque Christum loquentem, sanantem, morientem, resurgentem, denique totum ita presentem reddunt, ut minus uisurus sis, si coram oculis conspicias.

PARACLESEOS FINIS.

ERASMI ROTERODAMI METHODVS.

AT dicit mihi fortasse lector aliquis. Quid tu ita iamdudum currentem (ut dici solet) incitas? Quin uiam magis & rationem indica, qua cuiuis liceat, ceu compendio ad istam tantopere laudatam philosophiam peruenire. Quandoquidem non minima negocij pars est, ad eundem negocij uiam nosse. Quamquam id sane, primum non unius uoluminis opus esse sciam, deinde ne meum quidem; tamen quando qui ipsi nauigarunt infeliciter, nihilo secus alijs soluētibus solet recte consulere comonstratis periculis; hos nimirum imitabor; aut certe Mercuriales illas statuas, quæ in compitis positæ, suo nonnunquam indicio uiatorem eo prouehunt, quo nunquam ipsæ sint peruenturæ, & ut nonnihil ex poetis attingam, fungar uice cotis, acutum. Reddere quæ ferarum ualet, exors ipsa secandi. **T**ametsi diuus Aurelius Augustinus accurate simul & copiose quatuor libris, quibus titulum fecit de doctrina christiana, super hac re differuit, quo magis idem agemus, non solum quod fieri potest breuissime, uerum etiam crassius & pinguiore, quod aiunt, Minerua, quippe qui non excellentibus uiris ista paramus, sed plebeis & inferioris uenæ ingenijs, nostra qualicumque industria, nitimur subuenire. **I**taque quod primo statim loco præcipiendum

bbb erat

Epilogus.

Methodus a compendio, breuis uia, disciplina.

Docet quod compendio ad hanc christi philosophiam perueniat.

Augustinus de doctrina christiana.

Pro plebeis hæc scripsit.

erat, id sane p̄facile, & (ut isti loquuntur) numero dici potest. Cæterū quod ad uim
attinet, omnium est longe primum ac maximum. Et ut in præcipiendo mi-
nimum est negocij, ita in præstando plurimum. Nempe ut ad hanc philosophi-
am, nō stoicam aut aristotelicam, sed plane cœlestem, animū adferamus eā di-
gnam, hoc est, non tantum purum ab omnibus uiciorum inquinamentis, uerū
etiam ab omni cupiditatum tumultu tranquillum ac requietum, quo expressius
in nobis, uelut in amne placido, aut speculo nitidissimo reluceat æternæ illius ue-
ritatis imago. Nam si Hippocrates a suis exigit mores sanctos & integros, si Lu-
lius Firmicus in arte superstiosa, non admittit ingeniū, luci gloriæue studio cor-
ruptum; quanto magis æquum est nos ad huius diuinæ sapientiæ scholam seu
templum uerius, purgatissimis animis accedere? **A**dsit summus ardor discen-
di. Non dignat̄ hoc incomparabile margaritum, uel uulgariter amari, uel cum
alijs diligi, Sitientem requirit animum, & nihil aliud sitientem. **I**am hoc sacrū
limen adituris, procul absit omne supercilium, absit illa ueri nocētissima pestis,
gloriæ fames, absit rixarum parens pertinacia, multo magis cæca temeritas. Cū
loca subis, religione ueneranda, exo secularis oīa, adoras oīa, & quasi nusq̄ nō ad-
sit numen aliquod, ita nihil non reuereris. Id tibi multo religiosius faciendū me-
mineris, cū hæc diuini spūs adyta subiturus es. Quod datur uidere, pronus ex-
osculare, quod non datur, tamen opertum, quicquid est, adora procul ac uenera-
re. **A**bsit impia curiositas. Quædam mysteria uel ob hoc ipsum uidere mereberis,
quod temetipsum ab illorum conspectu reuerenter submoueris. **H**ic primus
& unicus tibi sit scopus, hoc uotum, hoc unum age, ut muteris, ut rapiaris, ut af-
flecteris, ut transformeris in ea quæ discis. Cibus est animi, ita demum utilis, non si
in memoria ceu stomacho subsidat, sed si in ipsos affectus, & in ipsa mētis uisce-
ra traiciatur. Ita demum tibi uideare profecisse, nō si dispuτες acrius, sed si te sen-
seris alterum fieri, minus elatum, minus iracundum, minus uitæ cupidum, si coti-
die uicijs decedat aliquid, aliquid accrescat pietati. **I**am quod ad eas attinet lites
ras, quarū adminiculo cōmodius ad hæc pertingimus, **P**rima cura debetur, per
discendis tribus linguis, latinæ, græcæ, hebraicæ, quod constet omnem scripturā
mysticam hisce proditā esse. Neq̄ uero mihi protinus hic resiliās amice lector,
negocij difficultate, ceu claua repulsus. Si non desit præceptor, si non desit ani-
mus, minore pene negotio tres hæ linguæ discuntur, q̄ hodie discitur unius se-
milinguæ miseranda balbuties, nimirum ob præceptorum inscitiam. **N**ec flagi-
tamus, ut in his usq̄ ad eloquentiæ miraculum proueharis, satis est, si ad mundi-
tiam & elegātiā, hoc est mediocritatem aliquā progrediare, quod sufficiat ad
iudicandū. Nam ut omnes cæteras humanas disciplinas negligamus, nulla ra-
tione fieri potest, ut intelligas quod scriptū est, si sermonis quo scriptū est fue-
ris ignarus. Neq̄ em̄ audiendos arbitror, istos quosdā, qui cū in sophisticis tri-
cis, usq̄ ad decrepitam ætatem computrescant, dicere solent, **M**ihi satis est inter-
pretatio

1.
Purū, tranquillū, ac re-
quietū animū adferam⁹
oportet.

A. dsit,

2.
Sum⁹ ardor discendi
sitientisq̄, aut reuerentis,
Oīq̄ supercilij gloriæ
fames, pertinacia
et cæca teme-
ritas, procul
absint.

3.
Curiositas procul,

Scopus, uere i. cōsidera-
mens, profectus.

Quo⁹ q̄ cognoscet se i
hæc t̄ba p̄t̄ia profec-
isse.

Quo ad lras.

4.
Triū linguarū p̄t̄ia
necesse est.

Quo paruo negotio
hæ tres linguæ dis-
centur.

Quo n̄ario,

Nota

METHODVS.

pretatio Hieronymi. Sic em̄ potissimum respondent ij, qui ne latine quidem sci
re curant, ut his etiam frustra uerterit Hieronymus. Cæterū ut ne dicā interim,
plurimis modis referre, e suis haurias fōtib⁹ aliqd. an e qualibuscūq; lacunis, qd
quod quædam ob sermonum idiomata, ne possunt quidem ita trāsfundi in lin-
guam alienam, ut eandem lucem, natiuam gratiam, parem obtineant empha-
sin. Quid quod quædam minutiora sunt, q̄ ut omnino reddi possint, id quod
passim queritur clamitatq; diuus Hieronymus. Quid quod permulta ab Hie-
ronymo restituta, temporū iniuria interciderunt, uelut euangelia ad græcam ue-
ritatem emendata. Quid quod scriptorū uel errore, uel temeritate, tum olim ui-
ciati sunt libri, tum hodie passim uiciantur. Postremo qd quod nec ea, quibus
Hieronymus hæc restituit, satis intelligūtur, si linguas quarum testimonijs nitē
prorsus ignores. Quod si semel sufficebat Hieronymiana translatio, quorsum
tandem attinebat cauere Pontificum decretis, ut ueteris instrumenti ueritas ab
hebræorum uoluminibus; noui fides a græcorum fontibus peteretur. Certe iā
tum uerterat Hieronymus. Deniq; si hæc satis erat, quī postea factū est, ut tot
manifestarijs ac pudendis erratis lapsi sint primi nominis theologij, id qd aper-
tius est, q̄ ut uel negari possit, uel dissimulari. In quibus est, & ipse neotericorū
omnium diligentissimus Thomas Aquinas, quem mihi parum propiciū esse
uelim, si aut mētor, aut contumeliæ causa hæc dico. Ne quid interim dicam, de
cæteris, cum hoc haud quaq; conferendis, mea quidem sententia. Quod si cuius
ætatis iam ad hoc præterijt, is (quod est uiri prudentis) suam sortem boni consu-
lat, & quoad potest, aliena fulciatur industria; modo ne iuuenibus, quibus hæc
proprie scribuntur/obstrepant, Quantū ego profecto ne senibus quidem fue-
rim autor desperandi, quando quidem quatuor nominatim recensere possim,
mihi familiariter notos, uiros, iam libris etiam æditis celebres, quorū unus duo/
dequinquaginta natus annos, nemo non maior quadraginta, prima græci ser-
monis elementa sit aggressus. Porro quo p̄fecerint, ipsi suis testati sunt monu-
mentis. Quod si Catonis exemplum leuiter nos mouet, ipse diuus Augustinus
iām episcopus, iam senex, ad græcas literas, puero degustatas quidem, sed fasti-
ditas reuersus est. Rodolphus agricola, unicū Germaniæ nostræ lumen & orna-
mētum, annum egressus quadragesimū, hebræas literas discere, nec erubuit, uir
in re literaria tantus, nec desperauit, tam grandis natu. Nā græcas adolescens im-
biberat. Ipse iam undequinquagesimum agens annum, ad hebraicas literas,
olim utcūq; degustatas, cū licet, recurro. Nihil est rerum, quod non efficiat hu-
manus animus, modo sibi imperarit, modo impense uelit. Et ad hoc, ut dixi, ne-
gocium qualiscūq; mediocritas fatis est, dū ea sane absit a temeritate, quæ fere
solet hoc audacius pronunciare, quo minus exacte diiudicat. Felicior quidem
hæc in parte iuuētus, at non desperādi senes. Illa plus spei de se præbet. At huic
nonnunq; ardor animi præstat, quod alijs non præstat ætatis uigor. Porro sen-

bbb 2 tentiam

Quæ ueritas hebraicæ et græcarū uerū sit notitia ad intellectū sacre Scripturæ, lege diuinū Augustinū
in Libris de Doctrina christiana. Lib. ij. c. xi. xij. et xiii. et xv. et xvi. Et Libro. iij. c. iij. et c. iij.

MA

Emphasis + latens ipa
et p̄missima significat

MA

Dist. xx.

In Decretis præcipit qd
ueteris testamenti ueritas
ab hebræis uoluminibus
noui at a græcorū
fontibus petatur,
et si cōtingit
græcæ il-
luc re-
tinetur

i. bonū iudicet

Et etiā senes nōnulli
se ea grā ad uerū
græcæ ueritas
uiderunt

De Catone.

De Augustino / q iam
senex ad græcas ueritas
reuersus est

De Rodolpho Agricola

Erasmus xlix. annos
natus: cū h̄ scripsit.

* S. S.

S.

De lapsu Hilarij in dictos Osanna. vide in Annotatōibz sup
Mattheū. c. 23. Osanna filio David. Et ibidem de Augustinij i hac de sentē
3 Hieronymus. lege nō nihil.

ERASMI ROTERODAMI

Q in veteris Testamēti
libri vltra septuaginta res
hebraea volumina req̄
renda sint: 3 smāz
Aug' & Hilarij
exemplo sig
de Hilarij

Q artū et rerū nā
tū genitio maxie est
adivā ad sū
vā sēptu
vā rōpō
sēndā
MA

Historiorū lectio est

Vocabulorū etia ppe
tates

Figurā grāmā
taliū ac rēto
zicē partiū
cogitō

Professio theologica
magis est affecti
bus q̄ argutijs
unde i ill' sermōe
et argutijs dyac
lecticis s'pūādē.

Aug' ad Licentiū

Veteres Theologi recentioribz opponi vidē
tur q̄ aureū gēllā
in flumē hi dūt
q̄ tenuis et i
puri zūūdi

tentiā Hilarij & Augustini, qui putāt in veteris instrumēti libris nihil regrendū
ultra septuaginta, satis in epistolis suis ipse refellit Hieronymus; & si nō refellit,
set ille, satis refellit insignis ille lapsus Hilarij in osanna. Ambrosio quoq; ad eū
dē impingēte lapidē. Porro si rara qdā ingenij felicitas, & alba, qd' dici solet in
doles, insignē theologū polliceri uidebit, haud mihi displicet, qd' placuit & Au
gustino, ut moderate degustatis elegātoribz disciplinis, instruat ac pparet, nē
pe dialectica, rhetorica, arithmetica, musica, astrologia, cum primis autem rerū
naturalium cognitione, uelut animantium, arborum, gemmarum, ad hęc, loco
rum, p̄sertim illorum, quos diuinā literā cōmemorant. Fit enim ut agnitis re
gionibus, cogitatione sequamur narrationem, & animo uelut una circumfera
mur, ut rem spectare uideamur non legere. simulq; non paulo tenacius harent
quā sic legeris. Iam si gentium apud quas res gesta narratur, siue ad quas scri
bunt apostoli, nō situm modo, uerum etiam originem, mores, instituta, cultum,
ingenium, ex historicorum literis didicerimus, dictu mirum, quantum lucis, &
(ut ita dicam) uitā, sit accessurum lectioni, quā profus oscitabūda mortuāq; sit
oportet, quoties non hęc tantum, sed & omnium pene rerum ignorantur uoca
bula; adeo ut nonnunq; uel impudenter diuinantes, uel sordidissimos cōsulentes
dictionarios, ex arbore faciant quadrupedem, e gemma piscem. Abunde do
ctum uidetur, si tantum adiecerint, Est nomen gemmā, aut species est arboris,
aut genus animantis. Atqui non raro ex ipsa rei proprietate pendet intellectus
mysterij. Nec illud opinor inutile fuerit, si theologiā destinatus adolescens, dilis
genter excerceatur in schematis ac tropis grammaticorum rhetorumq; p̄ludat
in fabulis ad allegoriam explicādis, in apologis, in similibus; & in his p̄cē
pue partibus rhetorices, quā de statibus, de propositionibus, de probatiōibus
de amplificationibus, deq; affectibus tractant, quod hęc maiorem in modū
faciant ad iudicium, quā res in omni studiorum genere ualet plurimum. Et quo
niā p̄fessio theologica magis cōstat affectibz; q̄ argutijs; quas in ethnicis quoq;
philosophis, ipsi rident ethnici, Paulus in Christiano detestatur, idq; non uno
in loco) conueniet in hoc genere per ætatem exerceri, quo postea dexterius
in theologicis allegorijs tractandis, lociq; communibus uersari possit. Id ni
fallor, uiderat Augustinus, cum Licentiū suum, ad suas musas, a quibus,
iam parabat desciscere, reuerti iubet, quod eiusmodi studia, ad ceteras item
litteras ingenium uegetius reddant, & succulentius. Alioqui si quis tantum
infantibus illis & anxijs ieiunifq; p̄ceptiunculis imbuatur, dialectices, aut
(ut nunc traditur) sophistices, quā ipsam cotidie nouis difficultatibus aliam atq;
aliam reddunt; sit ut ad contentionem quidem inuictus euadat; ceterum in tra
ctandis diuinis literis (deum immortalem) q̄ uidemus istos iacere, frigere, imo
q̄ non uiuere. Cuius rei, si quis promptum aliquod argumentum requiret, ue
teres illos theologos Origenē, Basilium, Hieronymum, cum his recentioribus
coponat

Vide tō Augustin
1.6.7 de doctrina
christiana c. xv.

Cōsophistia

cōponat, cōferat. Videbit illic aureū quoddā ire flumen, hic tenues quosdā riuos, eosq; nec puros admodum, nec suo fonti respondētes: illic in felicissimis hortis affatim expleberis, hic inter spineta dilaceraris ac torqueris. Illic maiestatis plena omnia, hic adeo nihil splendidū, ut multa sordida parumq; digna dignitate theologica. Quod si diutius immorandū sit, pphanis literis, equidē id fieri malim, in his quæ ppius affines sint arcanis libris. Neq; uero me clam est, quāto supercilio quidam cōtemnant poetice, ceu rem plusq; puerilem; quanto rhetorice; quanto bonas, ut uocant & sunt, literas omnes. Attamen hæ nobis insignes illos dedere theologos, quos nūc prodiuius est negligere q̄p̄ intelligere. Parabolis omnia pene conuestiuit Christus, id quod poetis est peculiare. Rhetorice schemata in pphetis & Paulinis literis ostendit Augustinus. Ipse Paulus poetarum est usus testimonijs. Vbi tādē in his usq; quod Aristotelē, aut Auerroē referat: Vbi primaz & secūdaz intentionū, ubi ampliatiōnū ac restrictionū, ubi formalitatū aut q̄dditatū, aut etiā hecēitatū ulla mētio, quib⁹ nūc differa sūt oia. In cæteris p̄fessionibus pulcherrimū est, si suos quisq; principes & autores referat. Vergili⁹ expressit Homerū, Auicenna Galenū, Aristoteles p̄ argumentis diuersos. Cur soli nos ausi sumus a nostræ Philosophiæ principibus tota ratione desciscere? Augustinus sibi gratulat̄, quod in Platonē potissimū inciderit, non ob aliud, nisi quod huius dogmata propius accedant ad Christi doctrinam. Et a finitimis prodiuis est transitus. Nō quod damnem ea studia, quæ nūc uidemus in publicis scholis solēnia, modo uere tractentur, neq; sola tamen. Cōplectātur & illa pauci, quos æquus amauit Iuppiter (ut uerbis utar Vergilianis) nos plebeium instituimus theologum. Tametsi ut ingenue, quod sentio, dicam mihi parum tutum uidetur, ad theologiam destinato, in pphanis studijs, præsertim alienioribus confensescere. Fit em̄, ut qui palatum ac linguam multo absinthio habent infectam, ijs quicquid deinde biberint aut ederint, absinthium sapiat; & qui diutius in sole uersati sunt, ijs deinde quicquid uiderint, eo sese offert colore, quem ipsi secum in oculis glaucomate uiciatis adferunt. Ita qui bonæ uitæ partem, in Bartholo, in Auerroē, in Aristotele, in Sophisticis cauillationibus posuerūt, ijs diuinæ literæ non sapiunt id quod sunt, sed quod illi secum adferunt. Etenim ut elegans est fortassis, in tractatione diuinarū literarum, non nihil uelut exoticis illis opibus obiter aspergere, ita uehementer absurdum uidetur, cū rem tractes ab omni sapientia mundana longe diuersissimā, nihil crepare, nisi Pythagoram, Platonem, Aristotelē Auerroē, & his pphaniores autores; ad horum opiniones uelut oracula obstupescere. An non istud est Christi philosophiam non cōdire, sed prorsus aliā reddere? Quod si quis clamabit absq; his non esse theologum; equidem consolabor me ipsum tot insignium uirorum exemplis, Chrysostomi, Hieronymi, Ambrosij, Augustini, deniq; Clementis, imo Petri & Pauli, qui ista nō solū nō calluerūt, uerū etiam damnāt aliquoties.

Comparat veteres Theologos cū recentioribus,

.8.
Quid potest ferre ad theologiam &

Deridet logicalia Avicennæ ac Auerrois &

Augustinus de Platone,

Quæ nō dant studia theologorum recentioribus, modo &

Ut nemo et pphanis studijs nimia confenscat,

Glaucoma .i. blando oculorum uirū,

Quæ absq; Sophisticis cauillationibus theologorum q̄ potest,

9.
 Ut nouo Theologo chri
 dogmata ad summas
 tradantur
 ut sic ex
 epli ca,

Summarum adlig

Illud magis ad rem pertinuerit, ut tyrunculo nostro, Christi dogmata tradatur in summam redacta; idque potissimum ex euangelis, mox apostolorum literis; ut ubique certos habeat scopos, ad quos, cetera conferat, uelut illa (ut exempli causa pauca nota) Christum nouum in terris instituisse populum, qui totus e caelo penderet, & oibus huius mundi praesidijs diffusus, alio quodam modo diues esset, alio sapiens, alio nobilis, alio potens, alio felix, & contemptu rerum omnium, rerum felicitatem consequeretur. Qui nesciret inuidiam, nimirum oculo simplici, qui nesciret libidinem, ut suapte sponte eunuchus, qui pudorem humanum non sentiret, qui quo maior esset, hoc magis se submitteret omnibus, qui ad infantulorum simplicitate ac puritate ueluti renatus esset, qui uolucrum ritu in die uiueret, cui uita uilis esset, mors optanda, qui nec tyrannidem timeret, nec mortem, nec Satanam, unius Christi praesidio fretus. Qui nesciret, ne laceffitus quidem, uel irasci, uel maledicere; qui & de male merentibus bene mereri studeret, intra quos summa esset concordia, nec alia prorsus quam membrorum eiusdem corporis inter se, inter quos mutua charitas omnia faceret communia. Qui sic uiueret, ut sal & lux esset orbis, quique sic ageret, ut ad extremum illum die semper esset uelut accinctus ac paratus. Indicandum & illud paucis, ut nihil praetermiserit Christus, aduersus quod sua doctrina non praemunierit suos. In quibus oporteat collocare felicitatem, docuit in morte, quibus factis paranda sit immortalitas, docuit in parabola iudicij, sub persona hedorum & ouium. Quo se gere re debeant, erga fratres a quibus offensi sint, quo erga infirmos, quo erga ethnicos, quo aduersus hostes & persecutores, quo erga perfectos malos aut impios. Deinde admonendus, ut diligenter obseruet totum illum Christi circulum & orbem, quo natus, quo educatus, quo adoleuerit, qualis fuerit erga parentes, & agnatos, quo ingressus euangelizandi negocium. Quam uariis in adendis miraculis, quam uariis in responsis. Ut plerumque miseret, in phariseos & scribas in clamat, in ementes ac uidentes & flagello saeuit. Et ut cerimonias ubique continet, ita fide unice semper exigit. Quaedam uelut ignorauit, ueluti de caesaris imagine. Ad quosdam ultro accessit, ad quosdam grauatim iuit, quosdam ultro sibi adiunxit, quosdam se qui uolentes non admisit. Herodi nihil respondit Pilato pauca, quemadmodum & Annae Caiphaeque. Cum primis obseruandum quibus rebus se praeparauerit ad extremum illud certamen, quo se gesserit in morte, quo sepultus sit, quo resurrexerit. Nihil enim in his, quod non admirabile habeat pietatis doctrinam, si quis attentius obseruet, & in his peruestigandis philosophet. Ita non satis est circumspicere, quo iuxta sensum historicum, tropologicum, allegoricum, anagogicum, diuersis in rebus uarie reluceat aeterna ueritas, uerum etiam in singulis horum qui gradus sint, quae differentiae, quae tractandi ratio. Quot modis tractat Origenes adeo tentatum Abraham? In historia uersans quos tamen locos inuenit? Ut ne dicam quod idem typus, per uarietate rerum, ad quas accommodatur per diuersitate temporum, uelut aliam accipit figuram, ueluti porcorum filiquae, ad opes, ad uoluptates, ad honores, ad mundanam eruditionem praenit accommodari. Et tamen adhuc

In die uiuere
 de crastino
 non curare,

Item.

10.
 Inprendi diuersi Sarr
 Scripturae sensus, s. 3.

adhuc uersaris in tropologia. Quin tota parabola pot, ad Iudaeorū populū & gētes applicari. Sūt quæ ad discipulos & illa tēpora proprie ptineant; sunt quæ ad uniuersos; quædā dantur illorū temporum affectibus; nonnulla ceu per ironiā ridentur. Verū si quis hæc conetur adhibitis exemplis explanare, res non unius erit uoluminis. **A**dmonendus, ut apposite condiscat citare diuinæ scripturæ testimonia, nō e sūmulis, aut cōiunculis aut collectaneis; nescio qbus iā sexcētis aliūde alio cōmixtis ac refusis; sed ex ipsis fontibus; nec imitet quosdā, q̄s nō pudet oracula diuinæ sapientiæ detorquere ad alienos sensus, aliquoties & ad contrarios. **S**unt qui secū adferūt decreta, & his seruire cogūt sacrā scripturā, cū ex hac petenda sint animi decreta. Sūt qui eam ad publicos affectus ac mores pertrahunt; & cū hinc sumendū sit, quid fieri oporteat; huius patrociniō tuerentur id quod uulgo fit. **I**am est occultius quidē, sed hoc ipso nocentius deprauandi genus, cum abutentes diuinæ scripturæ uocabulis, ecclesiā interpretamur sacerdotes, mundū laicos christianos; interim quod de christianis dictū est, monachis accōmodātes, gladios utrāq; ditionē, cū quod de cultu diuino dictū est, ad solas cerimonias deflectimus, quod de sacerdotis officio, ad solas preculas utcūq; dictas trahimus. Idq; quo certius fiat, nō sat habeat quatuor aut quinq; decerpisse uerbula, circūspiciat unde natū sit quod dicit, a quo dicat, cui dicat, quo tempore, qua occasione, quibus uerbis, quid præcesserit, quid consequatur. **Q**uādoquidē ex hisce rebus expensis collectisq; dephendit, qd sibi uelit quod dictū est. Si primū curaris, ut id facias q̄ optime, postea fiet, ut & facile facias. **A**nnotanda est & theologici sermonis proprietates. Nam habet spiritus ille diuinus suam quandā linguam, & scriptores illi sacri, & cum græcē scribunt, multum referunt ex proprietate sermonis hebraici. Atq; hinc multis errādī ansa. **Q**uod nunc dicturus, haud scio an præcipuam allaturū sit utilitatē, si quis dextre præstiterit. Id est huiusmodi; ut locos aliquot theologicos, aut tibi pares ipse, aut ab alio quopiā traditos accipias, ad quos omnia quæ legeris, uelut ī nidulos quosdam digereras, quo promptius sit/ubi uidebitur/quod uoles depromere, ut (exēpli causa) rem notem, de fide, de ieiunio, de ferendis malis, de subleuandis infirmis, de cerimonijs, de pietate, atq; alijs id genus. Nam ducenti aut trecenti fingi possunt. His in ordinem compositis, iuxta rerum pugnantiam, aut affinitatem, (ut in Copia quoq; nostra quōdam indicauimus) quicquid usq; insigne est, in omnibus ueteris instrumenti libris, in euangelijs in literis apostolorū, quod uel conueniat, uel dissonet, ad hos erit redigēdum. Quod si cui uisum erit, poterit ex antiquis interpretibus, postremo ex ethnicorum item libris huc conferre quod usui futurum existimabit. **H**ac usum fuisse ratione diuum Hieronymum ex illius scriptis mihi propemodum uideor animaduertere. Siue quid erit disserendum, aderit ad manum parata supellex, siue quid explicandū, facilis erit locorū collatio. **Q**uandoquidē hæc nō Origeni tantū, sed & Augustino optima ratio est interpretandi diuinas literas, si locū obscurū ex aliorū locorū collatiōe reddamus

11.
Vt apposite condiscat
citare sacre scripturæ
testimonia

Abusq; sacre scripturæ
cauendus

12.
Quā caute circūspici
endū legendū sit. q̄
mō quid dicat

13.
Notanda ē q̄ theolo
gici sermonis propri
etates

14.
Quā sibi locos the
ologicos tāq; ni
dulos p̄parat: ad
quos oīa lecta
collocet

Quā et Hieron^m feris
se animaduertere

Locorū eorūq; colla
tione reddatur

damus illustrē, & mysticā scripturā mystica item scriptura exponat. Atq; hisce iam rebus instructus iugi meditatione uersetur in diuinis literis, has nocturna curet uersare manu, uersare diurna, has semper in manib⁹, semper habeat in sinu, ex his semper aliquid aut auribus instrepat, aut oculis occurrat, aut animo obuersetur. Nec fuerit inconsultum diuinos libros ad uerbum ediscere, præsertim noui testamenti, qui tanto p̄sentius faciūt ad nostrā p̄fessionē, ut hodie uel soli sufficere queant, deinde eos qui ex ueteri instrumento maxime cū nouo cōsentiūt, uelut Esaiā. Quanq; si dispositis, ut dixi, locis frequēter Paulū cū euāgelij, & cum utrisq; cōferas Esaiā, reliquaq; ueteris instrumēti loca; fiet, ut hæc sua sponte inhærescāt & insideant memoria. Quod si quos deterret hic labor, illud quæso secū cogitet, q̄ cōueniat, ut Theologus futurus, sophisticas præceptiunculas ediscat, ediscat qualiacūq; in Aristotelē cōmentaria, ediscat Scoti cōclusionēs, & argumēta, & idē opæ grauctur dare libris diuinis, ex quoz fontibus uniuersa scætet theologia, quæ modo uere sit theologia? At quanto satius semel hoc laboris, nec em̄ dixerim tardij, deuorare, q̄ semp̄ recurrētib⁹ laboribus, quoties tractandū aut citandū erit aliqd ad dictionarios, sūmulas, & indices cōfugere, uelut ij faciūt, qui cū domi nihil habeant supellectilis, quoties opus, patellā aut cātarū a uicino petūt utēdū. Quin tu tuū ipsius pect⁹ bibliothecā facito Christi, ex eo uelut e penuario de p̄me, seu noua seu uetera, utcūq; postulat res. Lōge uiuidius penetrant in animos auditorū, quæ de tuo pectore ceu uiua p̄deūt, q̄ quæ ex aliorū farragine sublegūtur. Roget aliqs. quid, nū adeo facilē iudicas diuinā scripturā, ut sine cōmentarijs possit intelligi? Quid ni possit, cognitis dogmatis, & hac qua dixi collatiōe locorū adhibita? Alioqui qd aliud secuti sunt, q̄ primi in hanc cōmentarios ædiderūt, inter quos p̄cipuus est Origenes. Quid ueret alios eodē puenire, quo puenerūt illi, si eadē ingrediāt uia? Nō quod uelim id fieri. Imo partē laboris adimat nobis ueterū labor. Adiuuemur illorū cōmentarijs, dū mō primū ex his deligam⁹ optimos, uelut Origenē, q̄ sic est primus, ut nemo cū illo cōferri possit, Basiliū, Nazianzenū, Athanasīū, Cyrillū, Chrysostrōmū, Hieronymū, Ambrosiū, Hilariū, Augustinū. Deinde ut hos ipsos cū delictu iudicioq; legat. Hoies erant, quædā ignorabāt, in nōnullis hallucinati sunt; Dormitarunt alicubi, nōnulla dederunt utcūq; uincendis hæreticis, quorū contentiōibus tūc feruebant oīa. Præterea uix quisq; est horū, cui⁹ falso titulo nō circūferant⁹ permulta, atq; adeo qd est ipudentius, cui⁹ libris nō multa admixta sint aliena, id qd in Hieronymo certe palā arguim⁹, nec i cæteris itē obscurū est. Quod ni in huiusmodi fuerit oculatus lector, periculū est, ne impostoris, aut nebulonis somniū pro Hieronymi, aut Ambrosij oraculo amplectatur. Ad hæc, quandoquidē infinitū est, oēs euoluere, ex p̄batis legat optimos. Quorsum em̄ attinet in hisce neotericis coaceruatorib⁹ uerius q̄ interpretib⁹ bonas horas haud bene collocare? In quibus primū q̄ multa sunt, quæ tibi postea sint maiore negocio dediscenda? Deinde si quid inest recti, id ex ueteribus haustū comperies,

sed

16.
Diuios libros ad uerbu
ediscere, q̄ultū uiderē;

Cont⁹ q̄ tal deterret
hic labor.

Q̄ in facili cognitū dīna
scriptura, et sine cō
mentarijs?

17.
Adiuuem⁹ t̄ veterū
cōmentarijs, p̄stīm
optimorū;

18.
Et r̄i delictū iudicio
q̄ legendi ueteres.

Neotericis/coaceruato
res uerig sūt q̄ iter
prates;

Ted mutilū ac decurratū, quod ob linguarū & rerū incitiā multa, & haud scio an optima, qm̄ nō assequerent, coacti sint p̄mittere. Quid quod bona pars isto rū, ne decerpit quidē ab illis, sed a sapius collectis ac transfusis collectancis, uelut e decima lacuna suffurat, ut pene nihil respiciant sui fontis. Postremo, ut eadem doceant, q̄ frigent apud hos, sordentq; omnia ob scriptorū infantissimā balbutiem. At Hieronymus ita delicijs oīa condit, ac locupletat, ut cū aberrat a uero, cum a re digredit, tamē plus bonæ rei doceat, q̄ isti cū uere rem tradūt, ut ne dicā interim, qd̄ omnino tales ipsi reddimur, cuiusmodi sunt autores in quibus assidue uersamur. Neq; em̄ perinde ciborū qualitas transit in corporis habitū, ut lectio in animū ac mores. Si in ieiunis, in frigidis, in fucatis, in spinosis ac rixosis scriptoribus assidui simus, tales euadamus oportet. Sin in ijs, qui uere spirant Christū, qui ardēt, qui uiuūt, qui uerā pietatē & docent, & p̄stant, hos saltē aliqua ex parte referem⁹. At dices, si nihil accesserit, parū instructus fuero ad palestrā scholasticam. Neq; uero nos pugilē instituiimus, sed theologū, & eū theologū, qui quod profiteat, malit exprimere uita, q̄ syllogismis. Nec est, quod tibi tanto pe displiceas, si inter istos parū theologus uidearis, cū inter eosdē, ne Hieronymus quidē ipse sit habiturus quod respōdeat, ac fortasse, nec ipse Paulus. In culpa est, nō ipsa theologia, quæ nō sic nata est, sed quorūdā tractatio, qui totam illā ad dialecticorū argutias, & Aristotelicā philosophiam detraxerunt, ut illic nō paulo plus sit philosophiæ q̄ theologiæ. Atqui fieri potest, ut rhetor aliquis, aut arithmeticus, aut musicus, sic eandē tractet, ut nemo iam sit intellecturus, nisi qui prius artiū illarum uim omnē penitus cognitam habeat. Quid autē necesse est ad omneis omnium quæstiunculas certa respōdere theologū? Quorum neq; numerus est ullus, neq; modus, neq; finis, dum hydræ in morem pro una recisa, sexcentæ repullulant. Sunt quæ parū pium sit inuestigare. Sunt quæ citra salutis dispendium possunt nesciri. Sunt de quibus eruditius sit ambigere, & cū academicis ἐπεὶ ἔχῃ, q̄ pnūciare. Quod si cui tanta sit ingenij uis, ut utrūq; studiorū genus complecti possit, eat eat/quo illū sua uirtus uocat, eat pede fauisto. Sed ab his tamē incipiendum, his maiore uitæ partē impartendā cenleo. Quod si alterū sit deserendū, non possum nō fateri qd̄ uerissimū est, malim in hoc latus deflectere. Præstat paulo minus esse sophistā, q̄ minus sapere in euāgelij ac Paulinis literis. Satius est ignorare quædam Aristotelis dogmata, q̄ nescire Christi decreta. Deniq; malim cum Hieronymo pius esse theologus, q̄ cū Scoto inuictus. Illud certe negari non potest, per ueteres illos illustratam ac defensam Christi doctrinā, quos ita demū patiar antiquari, si constet horū argutissimis argutijs & subtilissimis subtilitatibus, uel unū ethnicū conuersū ad Christi fidē, uel unū reuictū ac mutatū hæreticū. Nā quod hodie pauciores sūt hæreses, id (si uerū fateri uolumus) magis debem⁹ fasciculis q̄ syllogismis. Quis em̄ omnino nodus dialectica subtilitate necti potest, qui nō eadem subtilitate dissoluatur, si liberū sit utrūq; quod uolet, assumere? At simplices illæ literæ, to

De illoy balbutie.

De Hieronymo

Tales ipsi reddimur
quales sunt autores
in quibus assidue
uersamur.

Studiorū collatio.

Nō hic instituitur
palestrā scholasticā
sed theologū
contra Neothericos

In Sacra Scriptura
sunt alij nō iustigati
nō ueranda abigenda
ἐπεὶ ἔχῃ + cōtinē tunc.

Quæ melior uia ueteris
q̄ Neothericorum

Proterus agitur Defensā
ueteris & hæreses: sed
Neothericos non
uult ethnicū
dignū a hæreticū
mutatū
tunc.

Vt nūq; vīa probat.

tius orbis populos pauculis annis inouare potuerūt. **S**ed missam faciamus studiorū collationē. Sit suū cuiq; pulchrū, & ut Paulinis utar uerbis, in suo quisq; sensu abundet. Cui placēt scholasticæ cōsultationes sequatur, quod in scholis receptū est. At si quis magis cupit instructus esse ad pietatē q̄ ad disputationē in primis & potissimū uerletur in fontibus, uerlet in his scriptoribus, qui proxime biberūt de fontibus. Quod diminutū erit in syllogismis, id p̄fabit oratio. Et satis inuictus fueris theologus, si eo p̄feceris, ut nulli succūbas uicio, nullis cædas cupiditatibus, etiā si a disputatione quodlibet discesseris inferior. Abunde magnus doctor est, qui pure docet Christum.

METHODI FINIS.

Apologia .i. excusatio, defensio,
Contra calūniatores.

D. ERASMI ROTERODAMI APOLOGIA.

IAm ut occurrā Apologia, reclamaturis, Paulus ap̄ls referente Luca fortunatū sese p̄dicat, quod apud Agrippā p̄ se cām dicturus esset, cui p̄pter diutinā cū Iudæis consuetudinē, res oēs in quibus uertebatur q̄stio, maxime cognitæ cōpertæq; essent. Atq; utinā eodem noīe mihi quoq; gratulari possim, cui plane diuersū quiddā usu uenit atq; Paulo. Nā ne opus quidē est nobis Apologia, nisi apud istos, qui totū hoc negociū de quo cōtrouersia est, nō intelligunt, nec p̄sum aliā ob cām calūniant, nisi qd̄ non intelligant. Siquidem apud eos, qui latinas, græcas, & hebraicas literas uel ad mediocritatē degustarūt, qui serio in uestigandis diuinæ scripturæ mysterijs, q̄ feliciter ac diligēter in uetustis illis, ac nō minus ueris q̄ uetustis theologis uersati sunt, nihil addubito, qn̄ magnā initurus sim gratiā, etiā si quod conatus sū, pax̄ affecut⁹ fuero. Proinde mire fiet, ut qbus hac opa nostra nō magno pe sit opus, q̄q; soli dānare quādā possint, quod ob bonarū peritiā literarū possint iudicare, ij nō solū cōprobēt suo suffragio nostrā industriā, uerū etiā gratiā haud uulgarē habeant. Cōtra, q̄ hisce de rebus nullo modo possint ferre sententiā, & hōc magis egēt huius laboris subsidio, quo lōgius absunt a bonis literis; ij non solū nō amplectent̄ op̄ ipsorū paratū usui, uerū etiā obstrepēt, calūniabunt, damnabunt; quorū alterū extremæ cuiusdā ingratitude esse uidet̄, alterū insignis impudentiæ. Quid em̄ fingi pōt̄ impudentius, quā dānare librū quē ne legeris qd̄ē, tū eiusmodi, ut si maxime legas, tñ absq; linguarū p̄itiā p̄nūciare de eo nō possis? Quid aut̄ ingratius, q̄ p̄ tā imensis sudoribus uigilijsq; quas tantū iuuādi animo susceperis, & quibus nulla par gratia referri queat, rependi calūniam, idq; potissimum ab ijs, ad quos potissimum operis utilitas sit reditura? Cum

Contra ingratos.